

fra altid, at Processen er virksom i over et Spadestiks Dybde, — og dette er de 50 cm Dybde.

Maaske har man Lov at fortolke Bestemmelserne saadan, at naar der ikke er nogen Urne omkring Asken, saa behøver den heller ikke at nedsættes i den nævnte Dybde, men kan blande Asken i Jordens øvre Lag, altsaa blandes med Mulden. Og i saa Tilfælde kan der næppe herske Tvivl om, at Stoffet vil indgaa i Naturens Processer.

Lettelsen med Hensyn til Brugen af Urner kan være en økonomisk Gevinst, men den har dog sin ganske særlige Betydning for Anvendelse af de saakaldte Fællesgrave, d. v. s. Grave for dem, der efter Døden ikke vil have deres Grav plejet og hvis Grav skal forblive ukendt (jevnf. »V. K.« XII S. 29–30).

Desuden betyder det et Skridt nærmere imod et gammelt Ønske fra visse Sider, nemlig at man kan faa Lov at strø Asken ud over Havet eller ud for Vinden. Denne Skik er ret meget benyttet i det ellers saa konservative England, hvor den er ganske legal og er tilknyttet et vist Ritual. Dette er navnlig praktiseret ved Golders Green Krematorium i Woking (se »V. K.« X S. 6–7). Muligvis uden Legalitet blev den praktiseret herhjemme i 1942, da en Vinterdag Slægten strøede afd. Professor *Georg Brandes* Aske ud over Eremitageslettens Sne.

Det maa kunne tænkes, at en Legalisering af denne Fremgangsmaade ikke kan ligge alt for langt ude i Fremtiden.

Man kan ganske vist indvende, at vort blæsende Klima ikke just egner sig til Anvendelse af denne Fremgangsmaade, og at modsat heraf det fugtige engelske Klima netop begunstiger den; men Respekten for det individuelle, som er indgroet i nordisk Sæd, parret med passende hygiejniske Forholdsregler skulde dog nok kunne muliggøre Sagens Løsning, saa at ogsaa Tilhængere af denne Tanke kan faa Lov at benytte den i Praksis.

Kirkegaards-Fund

Af Sognepræst, Dr. phil. Axel Garboe

Inderligt sammenknyttet med Folkets og den enkeltes Liv er de indviede Guds Huse og de Dødes hegnede Haver. Det mærkes paa mangfoldige Maader. Og maaske ingen andre Steder er saa mange Traade fra vort Lands og vor Kulturs Historie sammenslynget, synligt og usynligt, som i vore Kirker og paa vore Kirkegaarde. Det er et meget vidt Perspektiv, der aabner sig for den, der med opladt Sind og nogenlunde Forudsætninger standser ved vore gamle Kirker i By og paa Land. Derfor skal vi af al Magt værne om disse dyrebare Skatte, og derfor skal vi vaagent holde Øje med, hvad der kommer for Dagen paa Kirkegaarde og i Kirker til Belysning af vort Folks Liv igennem Tiderne.

Gang paa Gang viser det sig, at nye værdifulde Fund af stor historisk Interesse stadig kommer for Dagen, naar Reparationer eller Restaureringer af Kirker, Kirkegaardsdiger og lignende Arbejder foretages. Maaske har man Aar ud og Aar ind gaaet paa Landsbykirkegaarden og set paa de store Stene i Kirkemuren uden at fæstne sig særligt derved. Men en Dag falder Sollyset over de kalkede Stene paa en saadan Maade, at Forhøjninger og Fordybninger bliver i særlig Grad synlige — og da ser man med eet, at den svære Kampesten derhenne i Kirketaarnets Kor bærer en Mængde skaalformede Fordybninger indslæbet i Hedenold. Hvor i ældgamle Tider hedensk Gudsdyrkelse fandt Sted, rejstes en kristen Kirke, og Bygningsmændene tog, hvad de fandt af store, brugbare Stene, ogsaa dem, som Forfædrene engang havde knyttet deres religiøse Forestillinger til. Et helt Stykke Kirkehistorie og Kulturhistorie træder Beskueren i Møde fra den gamle Sten paa Kirkegaarden. For den hvide Krist maatte Hedenskabet vige.

Eller det var maaske ogsaa en *Runesten*, der fandtes paa Kirkegaarden, indsat imellem de andre Bygningssten i Kirkens Mur. Saadan skete det i Sommeren 1911, at der

foretoges et større Ombygningsarbejde paa Kirken i Bodilsker, Bornholm. Herom fortæller Dr. *Lis Jacobsen* (i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1913), at Arbejderne stødte paa en meget stor Granitsten i Kirkeskibets nordre Mur. Saa stor var Stenen, at man maatte kløve den i to for at kunne bakse med dem. Men da man fik Stenene fri, blev det synligt, at de bar Rune-Skrifttegn, en tydelig og let læselig Indskrift, der siger, at »Asbjørn lod Stenen rejse efter sin Hustru Botirda. Gud skærme hendes Sjæl i Evighed«. Runekyndige kan læse ud af Indskriften, at det maa have været en svensk kristen Mand, der var bosat paa Bornholm, og som derovre mistede sin Hustru. Saa lod han en Runemester hugge en stor Blok af bornholmsk Granit til og sætte Hustruen et Minde, vistnok i sidste Halvdel af det 11. Aarhundrede. Og saa kommer Stenen en Dag frem igen, og aarvaagne Arbejdere paa Bodilskers Kirkegaard henleder kyndige Folks Opmærksomhed paa Inskriptionen. Det var godt, at de gjorde det.

For ikke altid er der handlet vel med, hvad man fandt paa Kirkegaarden, heller ikke med Runestenene. I 1910 blev der fundet et Brudstykke af en Runesten i en privat Have i Aasø, Præstø Amt. Stenen havde efter Sigende siddet i Glumsø Kirkes Mur, havde saa en Tid været Trappesten og Fundament i en Skorsten! Nu var den bestemt til engang igen at flytte ind paa Kirkegaarden efter sin omtumlede Tilværelse, idet Havens Ejer vilde benytte Stenen som Gravsten for sig selv engang. Eller læs om Runestenen fra Gørlev Kirkegaard, som nær var gaaet tabt i Uforstand (Fra Holbæk Amt XVII (1923), 37 f.

Men det er ikke blot Kirkemuren, man bør have sin Opmærksomhed henvendt paa, naar man færdes paa Landsbykirkegaarde. Ogsaa Stendiget eller Stenmuren omkring Kirkegaarden kan gemme meget interessante Ting. I Efteraaret 1910 var man ved at rydde et mindre Stykke af Diget omkring Hurup Kirkegaard (Thisted Amt). Da — fortæller

Dr. *Lis Jacobsen* i den ovenfor nævnte Afhandling — opdagede en af Arbejderne, at der var Skrifttegn paa en stor Stenblok, som laa gemt nederst i Diget. Man gjorde straks det rigtigste, der var at gøre: Meddelte Nationalmuseet Fundet, hvorefter Stenen blev underkastet en sagkyndig Undersøgelse. Som hosføjede Fig. 34 viser, er denne Runesten kun et Brudstykke; en stor Del af Indskriften er forsvundet — men hvem ved: maaske kan den komme for Dagen ved en anden Lejlighed, naar man mindst venter det. Saadanne ældgamle Mindesmærkers Vej er ofte meget indviklet, indtil de en skønne Dag igen dukker frem og bemærkes af nogen, der har Forstand derpaa eller blot er klar over, at her er noget, der bør undersøges af kyndige.

Til Slut maa lige berøres, at ogsaa et saa skrøbeligt Materiale som Kalkpudsen og Hvidtekalken kan gemme Indskrifter fra gammel Tid, som man bør have sin Opmærksomhed henvendt paa ved alle Restaureringsarbejder. Ved Afdækning af Kalkmalerier i Asmindrup Kirke (Holbæk Amt) for en Menneskealder siden fandtes der Rune-Indskrifter ridset ind i den engang friske Kalk med en spids Pind eller lignende. Blandt andet staar der: »Toke ristede mig St. Olavs Messe«. Og lidt derfra staar med Runer, ristet af en af Tokes Arbejdsfæller eller Kammerater, en Smædeskrift: »Toke tog Sølv til Laans af Ragnhild«.

Lis Jacobsen har Ret, naar hun skriver om disse og lignende Fund: »Disse overkradsede Kirkevægge med deres muntre Blanding af religiøse Formularer, enkeltstaaende Navne og profane Beretninger om hverdagslige Begivenheder — og imellem Tegninger af Cirkler og Kors og Heste — minder mest af alt om de improviserede Indskrifter paa pompejanske Husmure. Naar man staar overfor en saadan Korvæg, hvor nogle unge Mennesker — Mursvende eller Klerke — i Kaadhed eller Kedsomhed har kradset med en Pind eller skaaret med en Kniv, hvad der i Øjeblikket faldt dem

Fig. 34.
Hurup-Stenen.
(Se Teksten S. 25).

ind, kan disse over et halvt Aartusinde gamle Indskrifter virke paa en ejendommeligt levende Maade. Det er, som Kirken bliver befolket« . . .

Saadan kan de gamle Kirkers Vægge og Mure og Kirkegaardene der omkring endnu tale. For ikke længe siden (1943) fandt man ved Kirkegaardsudvidelsen i Malling en hel Fæstning i Kirkegaardens Periferi, — men dette er et helt stort Emne for sig. Stort eller Smaat: Hvem skal gøre det næste Fund? Det afhænger bl. a. af, hvor omhyggeligt man gaar til Værks under Arbejder, der foretages paa Kirkegaard og i Kirkebygning. Derfor: Pas paa, — og vær omhyggelig.

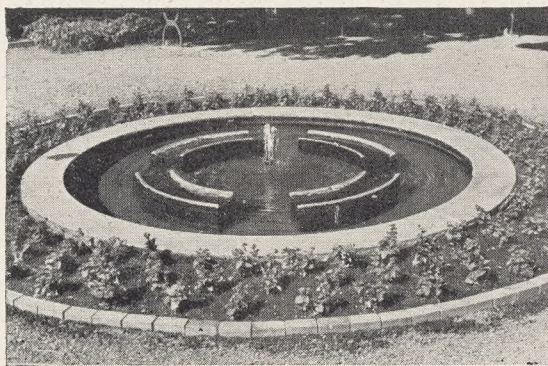

Fig. 35.
Fuglebad paa Odense
Assistens-Kirke-
gaard.
Foto: J. Th.

Sommerens sangfugleliv paa vore kirkegaarde

Af Havebrugskandidat E. Wibroe Iversen

Færdes man paa vore kirkegaarde, vil man hurtigt opdage, at sangfuglelivet paa de fleste af dem er rigt baade paa individer og arter. Selvfølgelig er der en vis forskel paa fuglelivet paa de forskellige kirkegaarde, hvor størrelsen, beliggenheden og beplantningen spiller ind; men alt i alt kan det siges, at navnlig hvor der gøres noget effektivt for sangfuglene, kan der oparbejdes en god bestand, selv om kirkegården er lille, og selv om den ligger midt i en by. —

Den første familie af sangfugle, vi vil nævne, er *finkefamilien*, hvortil blandt andet hører den velkendte *graaspurv* (*Passer domesticus*), der, hvor underligt det lyder, regnes til sangfuglene, selv om dens sang jo kun bestaar af en ret umelodios kvidren. Dens nære slægtning *skovspurven* (*Passer montanus*) minder meget om den, men kendes fra denne ved sin slankere krop og sit brune hoved. En anden er *bogfinken* (*Fringilla coelebs*), hvis smukke farver og karakteristiske sang er velkendt. En af de største af denne familie er *kærnebideren* (*Coccythraustes vulgaris*), der i de senere aar jævnlige yngler paa Vestre kirkegaard i København og muligvis ogsaa paa Ordrup kirkegaard, hvor jeg de sidste aar hver sommer har set et par, ganske vist uden at kunne opspore deres rede. *Grønirisk* (*Ligurinus chloris*) og *tornirisk* (*Carduelis cannabina*) er almindelige ynglefugle paa kirkegaardene, hvorimod den sidstnævnte af de her nævnte finker, *gulspurven* (*Emberiza citrinella*), ganske vist ofte ses her; men ikke er saa almindelig som ynglende.

Af *mejsefamilien* er der to repræsentanter, nemlig *musvitten* (*Parus major*), der har æggegult bryst med en sort midterstribe og sort hoved med hvide kinder, og *blaamejse* (*Parus coeruleus*), der ligner musvitten,